

СТАТИСТИЧНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ У ЗАПАСАХ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано товарно-матеріальні цінності підприємств харчової промисловості окремих областей Західної України. Визначено основні напрямки удосконалення управління матеріальними оборотними активами в системі підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств харчової промисловості

В статье проанализировано товарно-материальные ценности предприятий пищевой промышленности отдельных областей Западной Украины. Определены основные направления усовершенствования управления запасами предприятий в системе повышения эффективности финансово-хозяйственной деятельности пищевой промышленности

The material assets of enterprises of food industry of separate areas of Western Ukraine are analyzed in the article. Basic directions of improvement of control of inventories of enterprises are certain in the system of increase of efficiency of financially-economic activity of food industry

Ключові слова: харчова промисловість, матеріальні оборотні активи, товарно-матеріальні цінності, запаси, оборотні активи, періоди операційного та фінансового циклів.

Харчова промисловість – одна з найбільших та найважливіших галузей промисловості України. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та безпека держави, розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків, а також рівень життя населення.

За таких обставин зростає необхідність оптимізації політики управління оборотними активами підприємств харчової промисловості загалом та товарно-матеріальними цінностями зокрема.

Політика управління запасами – це частина загальної політики управління оборотними активами підприємства, яка полягає в оптимізації обсягу та структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації затрат на їхнє обслуговування та забезпеченні ефективного контролю за їхнім рухом [1, с.131-132].

Не останню роль у процесі формуванні політики управління запасами відіграє регіонально-галузевий аспект, а також їхній вплив на ефективність фінансово-господарської діяльності як окремих підприємств, такі галузі загалом.

Інструментарієм у системі оцінки товарно-матеріальних цінностей в розрізі регіонів та галузей народного господарства виступає методологія економічного аналізу окремих суб'єктів господарювання, яка достатньо висвітлена у працях вітчизняних та зарубіжних вчених А.М.Поддєрьогіна, І.О.Бланка, Є.В.Мниха, В.В.Ковальова, Г.В.Савицької, М.Н.Крейненої, О.В.Єфімової, Л.А.Бернстайна, Ж.Рішара, Е.Хелферта та ін. При цьому інформаційною базою виступають офіційні дані Державного комітету статистики та окремі статистичні вибірки.

Важливі результати досліджень стану та перспектив розвитку харчової промисловості, на які слід спиратися при розробці політики управління товарно-матеріальними цінностями, отримані П.П.Борщевським, А.О.Заїнчковським, Л.В.Дейнеко, Б.М.Данилишиним, Д.Ф.Крисановим, М.П.Сичевським, А.В.Черепом, О.В.Морозом та ін.

Незважаючи на значний науковий здобуток вищезазначених дослідників, необхідне подальше удосконалення методики галузевого та регіонального аналізу запасів у системі підвищення ефективності функціонування мікро- та макроекономічних одиниць.

Основною метою та завданням статті є дослідження стану, структури та динаміки товарно-матеріальних цінностей підприємств харчової промисловості окремих областей Західної України, а також розробка системи заходів, спрямованих на підвищення ефективності їхньої фінансово-господарської діяльності.

Специфіка функціонування та розвитку промислових підприємств загалом та харчової галузі полягає у значних обсягах оборотних активів у складі їх майна (табл. 1).

Так, питома вага оборотних активів у 2002-2009 рр. коливається у межах 41,9% - 49,3%, 29,3% - 41,4%, 39,9% - 53,9% та 35,7% - 46,9% по промисловості України, Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей відповідно. У той час як варіація частки оборотних активів за досліджувані періоди по харчовій промисловості Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківських областей становить 40,5% - 55,1%, 44,4% - 67% та 45,8% - 77,2% відповідно. Тобто питома вага оборотних активів, особливо по Тернопільській області, у розрізі харчової промисловості перевищує у 2003-2009 рр. 50 % та становить 55%, 55,2%, 56%, 58,7%, 60,6%, 58,9% та 67%, а по Івано-Франківській області у 2003-2004 та 2006-2009 рр. становить 50,8%, 51,7%, 53,1%, 62,5%, 77,2% та 75%, що обумовлено специфікою функціонування даної галузі народного господарства в аналізованих регіонах Західної України.

Таблиця 1

*Склад та структура активів промислових підприємств України, Чернівецької, Тернопільської, Івано-Франківської областей загалом та в розрізі харчової промисловості зокрема за 2002-2009 рр. [2, с.64; 3, с.59; 4, с.50; 5, с.44] **

Групи активів	Питома вага на кінець року, %							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
1. Промисловість загалом								
1.1. По Україні								
1. Необоротні активи	57,8	55,9	53,6	54,5	53,4	52,4	50,2	49,8
2. Оборотні активи	41,9	43,8	46,1	45,1	46,2	47,1	49,1	49,3
3. Витрати майбутніх періодів	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5	0,7	0,8
1.2. По Чернівецькій області								
1. Необоротні активи	64,5	70,5	69,6	68,0	65,5	63,7	63,4	57,8
2. Оборотні активи	35,4	29,3	30,2	31,8	34,3	36,1	36,1	41,4

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

3. Витрати майбутніх періодів	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5	0,8
1.3. По Тернопільській області								
1. Необоротні активи	58,8	55,4	59,3	55,3	55,0	51,2	51,9	45,6
2. Оборотні активи	41,0	44,4	39,9	44,0	44,3	48,1	47,5	53,9
3. Витрати майбутніх періодів	0,2	0,2	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,5
1.4. По Івано-Франківській області								
1. Необоротні активи	62,2	58,8	63,7	60,4	54,5	59,8	52,9	52,4
2. Оборотні активи	37,3	40,7	35,7	39,1	45,0	39,6	46,2	46,9
3. Витрати майбутніх періодів	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	0,9	0,7
2. Харчова промисловість								
2.1. По Чернівецькій області								
1. Необоротні активи	51,6	58,6	55,0	45,4	52,0	48,1	50,0	43,7
2. Оборотні активи	47,3	40,5	43,9	51,6	46,9	51,4	49,3	55,1
3. Витрати майбутніх періодів	1,1	0,9	1,1	3,0	1,1	0,5	0,7	1,2
2.2. По Тернопільській області								
1. Необоротні активи	54,7	44,2	44,1	43,2	40,6	38,9	40,7	32,7
2. Оборотні активи	44,4	55,0	55,2	56,0	58,7	60,6	58,9	67,0
3. Витрати майбутніх періодів	0,9	0,8	0,7	0,8	0,7	0,5	0,3	0,3
2.3. По Івано-Франківській області								
1. Необоротні активи	52,9	48,1	46,9	51,8	44,9	35,5	20,0	23,7
2. Оборотні активи	45,8	50,8	51,7	47,8	53,1	62,5	77,2	75,0
3. Витрати майбутніх періодів	1,3	1,1	1,4	0,4	2,0	2,0	2,8	1,4

* Дані по харчовій промисловості сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях

При цьому відзначимо, що частка оборотних активів у загальній вартості майна підприємств харчової промисловості Чернівецької та Тернопільської областей у 2009 р. досягла верхнього екстремуму та становила 55,1% та 67% відповідно, а по Івано-Франківській області у 2008 р. – 77,2%. Аналогічна ситуація спостерігається на промислових підприємствах України загалом. У досліджуваних областях частка оборотних активів у загальній вартості майна становить на кінець 2009 р. 49,3%, 41,4%, 53,9 та 46,9%.

Крім цього, дані табл. 1 свідчать про постійне зростання частки оборотних у загальній вартості майна підприємств харчової промисловості досліджуваних регіонів у 2002-2009 рр. Тому для підприємств цієї галузі проблеми організації та ефективності використання оборотних активів носять ще більш суттєвий характер, ніж для підприємств фондоемких галузей.

Для харчової промисловості серед факторів, які здійснюють вплив на структуру оборотних активів, визначальне значення мають матеріальні оборотні активи (запаси). Питома запасів у досліджуваній галузі в середньому на 15-20 % більша, ніж по народному господарству України загалом. Що стосується харчової промисловості Чернівецької та Тернопільської областей, то приблизно 40-50 % оборотних коштів даної галузі авансується у матеріальні оборотні активи (рис. 1).

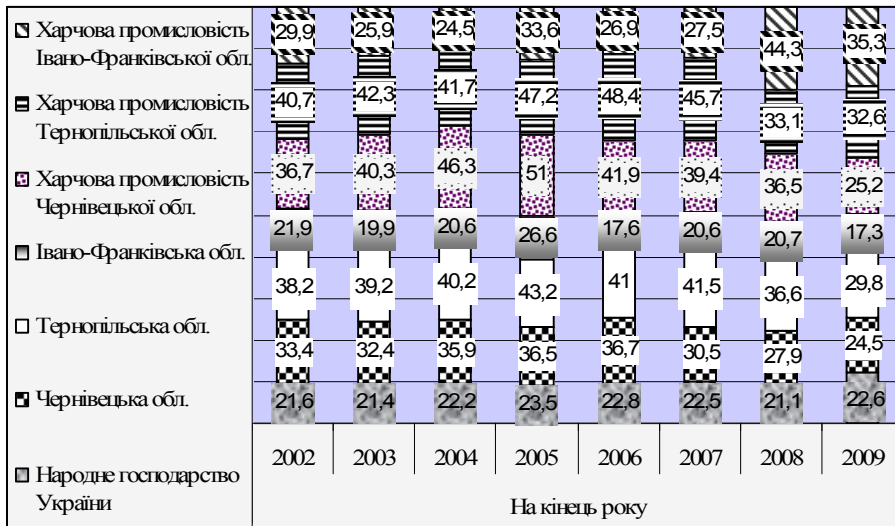

Рис. 1. Динаміка часток матеріальних оборотних активів промислових підприємств та харчової промисловості Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей за 2002-2009 рр. (%) [2, с.59; 3, с.53; 4, с.55; 5, с.49]

* Дані по харчовій промисловості сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях

Інша ситуація спостерігається по харчовій промисловості Івано-Франківської області, частка запасів у загальній вартості оборотних активів у 2002-2009 рр. коливається у межах 24,5% – 44,3%. Так, верхнього екстремуму частка товарно-матеріальних цінностей у Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях досягла у 2005 р. (51%), у 2006 р. (48,4%) та у 2008р. (44,3%) відповідно (рис. 1).

Загалом по народному господарству України їх частка за 2002-2009 рр. коливається у межах 21-24% та найбільшого значення становила у 2005 р. – 23,5%. Істотні відмінності спостерігаються у структурі оборотних активів Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей. Так, частка запасів у загальній вартості оборотних активів по першій коливається у межах 32-37%, по другій – 38-44%, а по третій – 17-27% та найбільшого значення набула у 2005 р. – 43,2% і 26,6%, відповідно на Тернопільщині та Франківщині, та у 2006 р. – 36,7% на Буковині.

Для більш обґрунтованих висновків щодо забезпеченості підприємств харчової промисловості сировинними ресурсами та готовою продукцією необхідно дати оцінку складу, структури та динаміки матеріальних оборотних активів за 2002-2009 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка складу та структури матеріальних оборотних активів харчової промисловості Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей за 2002-2009 рр. *

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

Показники		На кінець року							
		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Чернівецька область									
1. Виробничі запаси (включаючи залишки незавершеного виробництва та поточні біологічні активи)	тис. грн.	46670,9	36739,2	54691,3	48722,5	49145,1	52894,3	57973,1	56392,2
	%	56,1	61,0	66,3	43,0	58,5	37,4	41,0	51,0
2. Готова продукція та товари для реалізації	тис. грн.	36541,6	23462,8	27814,6	64578,9	34932,9	88710,7	83489,5	54237,3
	%	43,9	39,0	33,7	57,0	41,5	62,6	59,0	49,0
3. Всього	тис. грн.	83212,5	60202,0	82505,9	113301,4	84078,0	141605,0	141462,6	110629,5
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Тернопільська область									
1. Виробничі запаси (включаючи залишки незавершеного виробництва та поточні біологічні активи)	тис. грн.	74863,9	100462,4	77584,1	138167,5	130978,8	206487,8	213794,8	268791,5
	%	47,2	49,8	42,3	55,0	40,0	44,6	51,9	42,9
2. Готова продукція та товари для реалізації	тис. грн.	83857,4	101067,5	105886,5	113226,4	199086,0	256568,5	197881,8	357097,1
	%	52,8	50,2	57,7	45,0	60,0	55,4	48,1	57,1
3. Всього	тис. грн.	158721,3	201529,9	183470,6	251393,9	330064,8	463056,3	411676,6	625888,6
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Івано-Франківська область									
1. Виробничі запаси (включаючи залишки незавершеного виробництва та поточні біологічні активи)	тис. грн.	30942,5	29955,9	31417,3	59837,2	58104,3	95023,1	393892,5	366197,4
	%	64,9	63,5	66,3	70,2	60,7	52,6	53,6	76,5
2. Готова продукція та товари для реалізації	тис. грн.	16754,6	17189,6	15972,1	25342,8	37547,3	85703,4	340661,5	112495,3
	%	35,1	36,5	33,7	29,8	39,3	47,4	46,4	23,5
3. Всього	тис. грн.	47697,1	47145,5	47389,4	85180,0	95651,6	180726,5	734554,0	478692,7
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях

Дані табл. 2 показують, що обсяг товарно-матеріальних цінностей протягом 2002-2009 рр. збільшився на 27417 тис. грн., або на 32,9 %, на 467167,3 тис. грн., або на 294,3 %, та на 430995,6 тис. грн., або на 903,6 %, відповідно по Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях.

Структурний аналіз (табл. 2) показав, що існують значні коливання співвідношення між частками виробничих запасів та готової продукції як по Чернівецькій, так і по Тернопільській й Івано-Франківській областях за 2002-2009 рр.

Так, якщо по Чернівецькій області у 2002-2004, 2006 та у 2009 р. переважали виробничі запаси, їх частка у загальній вартості матеріальних

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

Чернівецька область								
1. Тривалість обороту запасів	77,9	85,1	68,2	84,7	67,8	68,1	73,3	76,8
2. Період погашення дебіторської заборгованості	58,2	74,8	63,4	65,2	53,1	71,7	97,8	127,7
3. Період погашення кредиторської заборгованості	197,0	245,1	197,3	216,1	180,0	183,8	184,0	237,0
4. Період операційного циклу	136,1	159,9	131,6	149,9	120,9	139,8	171,1	204,5
5. Період фінансового циклу	-60,9	-85,2	-65,7	-66,2	-59,1	-44,0	-15,9	-32,5
Тернопільська область								
1. Тривалість обороту запасів	92,3	62,1	66,7	74,7	69,9	70,0	78,9	82,8
2. Період погашення дебіторської заборгованості	79,8	64,5	68,4	63,9	58,0	62,6	88,9	137,4
3. Період погашення кредиторської заборгованості	160,8	119,0	135,7	154,2	121,4	106,1	169,5	227,7
4. Період операційного циклу	172,1	126,6	135,1	138,6	127,9	132,6	167,8	220,2
5. Період фінансового циклу	11,3	7,6	-0,6	-15,6	6,5	26,5	-1,7	-7,5
Івано-Франківська область								
1. Тривалість обороту запасів	84,5	72,6	55,6	59,1	62,2	64,7	119,2	146,3
2. Період погашення дебіторської заборгованості	95,7	97,3	80,4	65,2	86,7	100,8	133,8	165,9
3. Період погашення кредиторської заборгованості	247,8	263,2	221,3	175,3	167,6	204,9	253,5	312,7
4. Період операційного циклу	180,2	169,9	136,0	124,3	148,9	165,5	253,0	312,2
5. Період фінансового циклу	-67,6	-93,3	-85,3	-51,0	-18,7	-39,4	-0,5	-0,5

* Сформовано на основі статистичної вибірки Головного управління статистики у Чернівецькій, Тернопільській та Івано-Франківській областях

Аналіз товарно-матеріальних цінностей підприємств харчової промисловості Чернівецької, Тернопільської та Івано-Франківської областей дає змогу окреслити основні напрямки оптимізації управління даним видом оборотних активів, а саме:

1. Визначення цілей формування запасів у розрізі поточної виробничої (поточні запаси сировини і матеріалів), збутової (запаси товарів та готової продукції) діяльностей, а також створення сезонних запасів. Дана класифікація є основою для диференціації методів управління окремими групами запасів.

2. Розробка системи управління виробничими запасами, яка повинна відповідати новим умовам щодо організації постачання, регулювання використання запасів, оперативному обліку та контролю на всіх стадіях виробничого процесу. Дана система повинна враховувати специфіку харчової промисловості та забезпечити мінімізацію затрат (втрат) щодо матеріального забезпечення виробництва.

3. Оптимізація загальної суми товарно-матеріальних цінностей у складі оборотних активів, що повинно покращити фінансові результати діяльності підприємств харчової промисловості завдяки ефекту від вивільнення оборотних коштів із запасів, що виражений у вигляді прискорення оборотності рентабельних видів продукції.

4. Відображення в обліку реальної вартості матеріальних оборотних активів

в умовах інфляції, що передбачає своєчасну переоцінку товарно-матеріальних цінностей. Корегування вартості запасів на індекси цін та темпи інфляції забезпечить відображення реального розміру інвестованого в них капіталу.

Отже, важливим напрямком підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств харчової промисловості є удосконалення процесу управління матеріальними оборотними активами, що передбачає, насамперед, оптимізацію їх обсягів у системі забезпечення безперервного виробничого процесу та реалізації продукції при мінімізації витрат щодо обслуговування запасів.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – 528 с.
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Державний комітет статистики, 2010. – 566 с.
3. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2009 рік / За ред. А. В. Ротаря. – Чернівці : Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2010. – 527 с.
4. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2009 рік / За ред. В. Г. Кирича. – Тернопіль : Головне управління статистики у Тернопільській області, 2010. – 471 с.
5. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2009 рік / За ред. М. М. Колімбровського. – Івано-Франківськ : Головне управління статистики у Івано-Франківській області, 2010. – 524 с.